

Venkovská krajina a životní prostředí

Rozvoj venkova

Člověk a příroda

▶ Příroda, zahrada

versus

▶ Město, civilizace

▶ Historie v ČR

- ▶ Přemysl Otakar II. – zákaz holosečí
- ▶ Žofínský prales 1838
- ▶ Boubínský prales 1858

▶ Hebrejové

- ▶ Kočovní národ

▶ Sumerové

- ▶ Sídlní národ

▶ Fáze v ČR

- ▶ Majitelé
 - ▶ Šlechta
 - ▶ Stát
-

Teorie hodnoty environmentálních statků, existenční hodnota - přístupy

▶ Pohledy

- ▶ užší výnosově-nákladový přístup
 - ▶ výnosy a náklady spojené se spotřebou zboží a služeb mohou být brány v úvahu (Nelson, Weikard)
- ▶ přístup kontingentního hodnocení
 - ▶ zájmy všech jedinců společnosti zakomponovány do procesu společenského rozhodování (Kopp, Aldred)
- ▶ přístup občanské volby
 - ▶ rozdíl mezi spotřebitelským a občanským přístupem (Quiggin, Common)

Paralela hodnot kulturního dědictví

▶ Riegl

- ▶ pamětní hodnota
 - ▶ hodnota historická – celistvost
 - údaje, které nám památka o době svého vzniku sděluje

▶ Klamer

- ▶ společenská hodnota
 - ▶ národní identita apod.

▶ Benhamou

- ▶ vypovídací hodnota

Kulturní krajina

- ▶ **Soulad**

- ▶ Přírodních krajino tvorných složek
- ▶ Složek vytvořených člověkem

- ▶ Úroveň antropogenních vlivů

- ▶ **Činitelé**

- ▶ Příroda
- ▶ Člověk
- ▶ Zemědělství

Plochy ekosystémů

▶ Destabilizované

- ▶ Sídla
- ▶ Infrastruktura
- ▶ Pole
- ▶ Intenzivní louky a pastviny
- ▶ Hospodářské lesy

▶ Stabilizované (přirozené)

- ▶ Lesy s přirozenou dřevinnou skladbou
- ▶ Mokřady
- ▶ Přirozená travinná společenstva
- ▶ Vodní plochy a toky s přirozenými pobřežními společenstvy

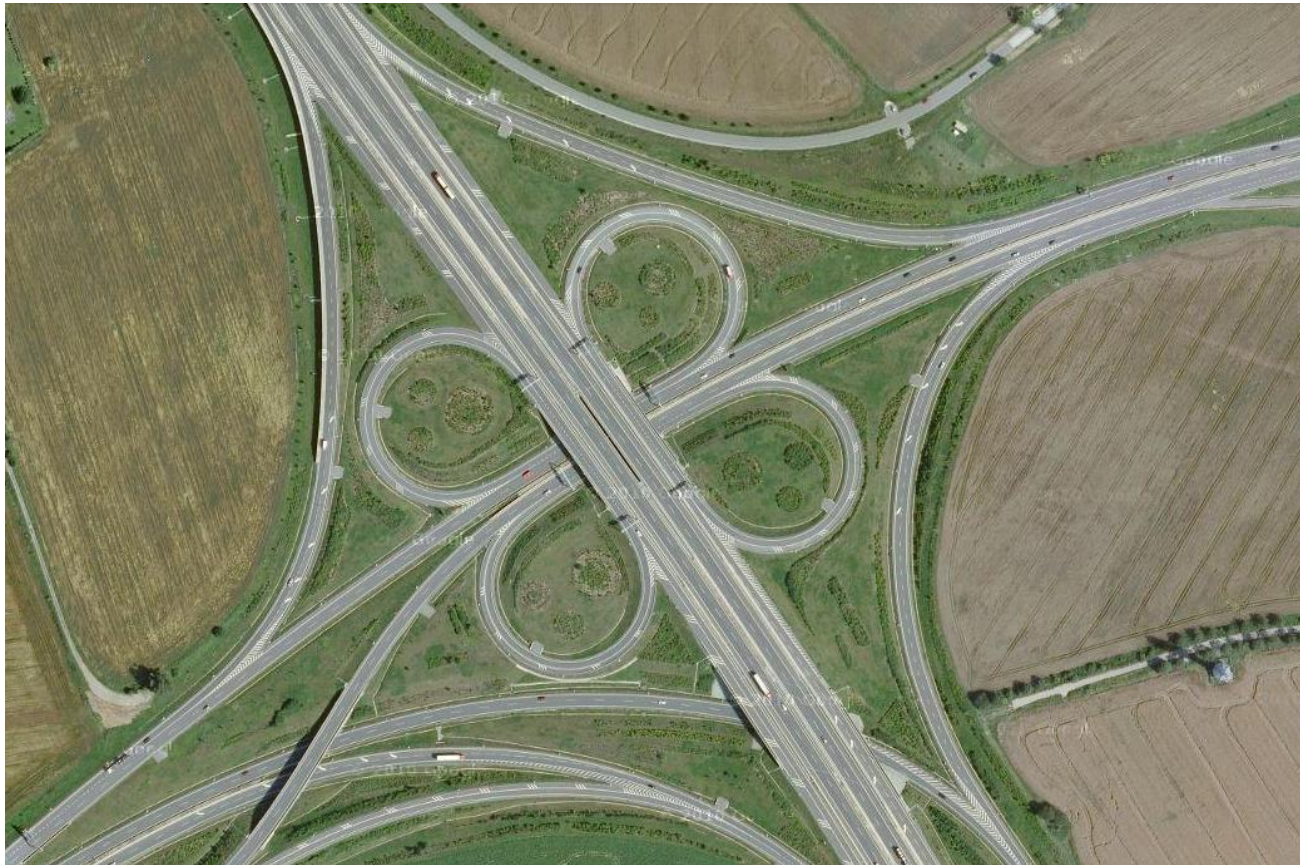
Hrozby české krajiny

- ▶ Nadměrná či nevhodná urbanizace
- ▶ Fragmentace krajiny dopravní infrastrukturou
- ▶ Neprůchodnost krajiny

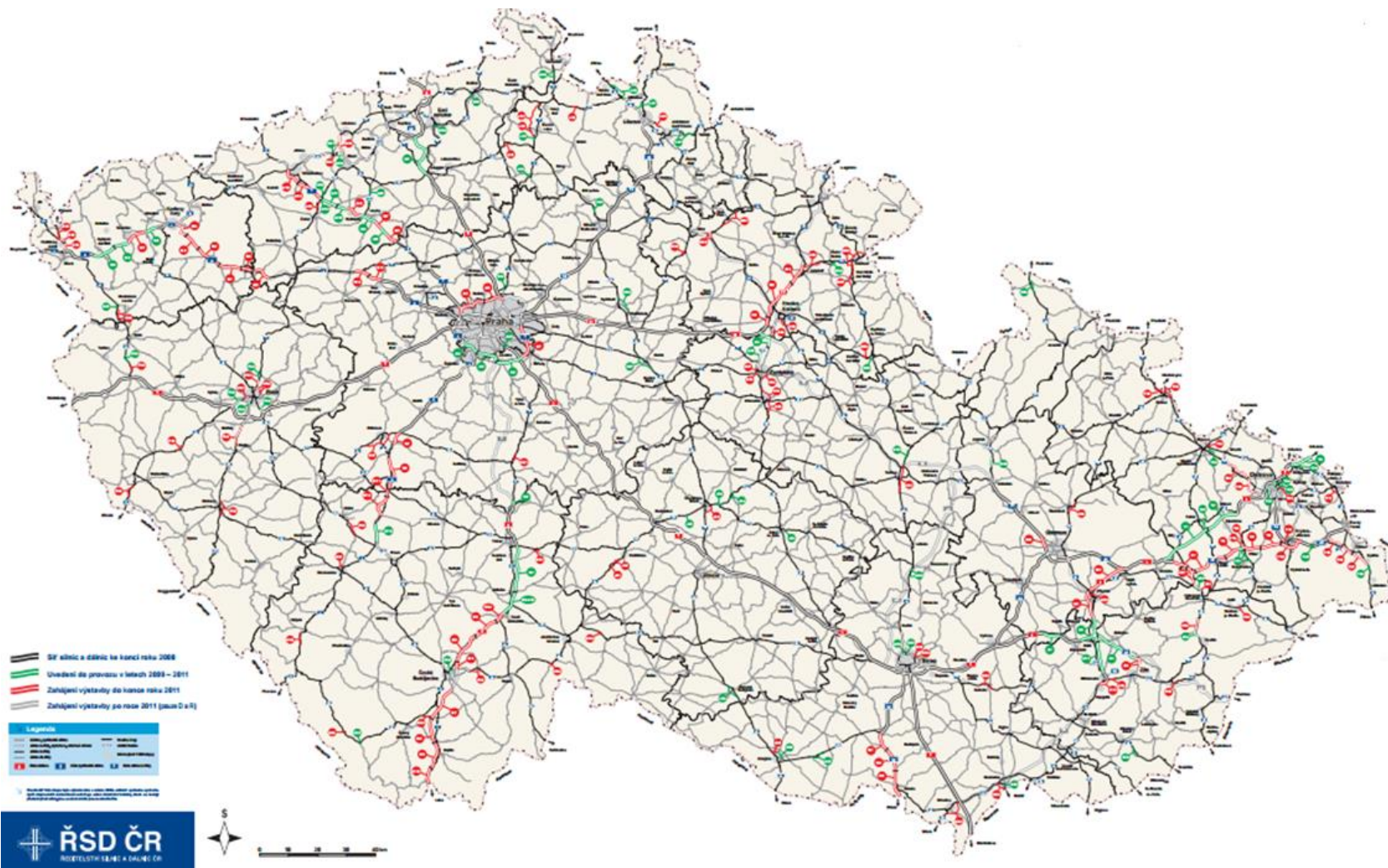
- ▶ Intenzifikace zemědělské výroby
- ▶ Neobhospodařování zemědělských ploch
- ▶ Necitlivé spojování zemědělských pozemků
 - ▶ Nedostatek přechodových ploch

Prostorové nároky infrastruktury

(Ne)Průchodnost krajiny

Průchodnost krajiny – migrační koridory a překážky

Intenzifikovaná zemědělská krajina

Původní zemědělská krajina

Institucionální prostředí

- ▶ Evropská úmluva o krajině
 - ▶ Ceny krajiny
- ▶ Úmluva o biologické rozmanitosti
- ▶ Zákon č.114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny
 - ▶ ÚSES
 - ▶ ZCHÚ
 - ▶ Natura

 - ▶ OCHÚ
- ▶ MŽP
 - ▶ Státní politika ŽP
 - 2004 – 2010
 - 2012 – 2020
 - ▶ ČIŽP
 - ▶ AOPK
 - ▶ Správy NP a CHKO
- ▶ MZe
- ▶ NNO
 - ▶ Pozemkové spolky
 - ▶ Okrašlovací spolky
 - ▶ Odborně zaměřené organizace
 - ▶ *FrankBold*

Evropská úmluva o krajině

- ▶ 2000, Florencie
- ▶ 2002, ČR
- ▶ Dokument **Rady Evropy**
 - ▶ 47 zemí
 - ▶ (x Bělorusko, Kazachstán, Vatikán)
- ▶ Institucionální zabezpečení rozvoje krajiny v Evropě
 - ▶ Koncepční
 - ▶ Konsensuální
 - ▶ TUR (SD) – udržitelný rozvoj
- ▶ Preambule, 18 článků
- ▶ Krajina
 - ▶ Přírodní
 - ▶ Venkovská
 - ▶ **Příměstská**
 - ▶ Městská

Evropská úmluva o krajině

▶ Cíl

- ▶ Podpora
 - ▶ Ochrany
 - ▶ Správy
 - ▶ Plánování (územního)
 - ▶ Organizace celoevropské spolupráce

▶ *krajina je předmětem veřejného zájmu*

▶ plní významnou roli v :

- ▶ zemědělství
- ▶ ekologii
- ▶ kultuře a společnosti

▶ je významnou součástí života obyvatel

Článek 5

- ▶ Právní uznání krajiny jako
 - ▶ *Základní složky prostředí*
 - ▶ *Výraz rozmanitosti společného kulturního a přírodního dědictví*
 - ▶ *Základ identity*
- ▶ Zavedení krajinných politik
- ▶ Zapojení veřejnosti, samospráv a dalších zainteresovaných stran
- ▶ Začlenění krajiny do územního a urbánního plánování

Monitoring

- ▶ Výbory expertů
- ▶ Výbor ministrů Rady Evropy
 - ▶ Cena krajiny Rady Evropy
 - ▶ čestné vyznamenání místním nebo regionálním orgánům nebo jejich seskupením nebo zvláště významným příspěvkům nevládních organizací
 - ▶ Přihláška
 - představení kandidáta (nejvýše tři strany);
 - popis dokončeného projektu ochrany, správy nebo plánování krajiny
 - jež se ukázal být trvale účinný a může proto sloužit jako příklad
 - ▶ Kritéria
 - Udržitelný územní rozvoj
 - Exemplární hodnota
 - Účast veřejnosti
 - Zvyšování veřejného povědomí

Ceny krajiny

▶ Cena české krajiny

- ▶ Jednou za dva roky
 - ▶ 2009 - Klub českých turistů
 - ▶ 2010
 - ▶ MZe ČR Pozemkový úřad Prostějov
- Regionální územní systém ekologické stability v katastrálním území Čehovice**

▶ <http://eagri.cz/public/web/mze/pozemkove-urady/fotogalerie/vitezny-projekt-ceny-ceske-krajiny-za.html>

- ▶ 2012 – Strakonice – Pout' kontemplativní krajinou

▶ Cena krajiny Rady Evropy

- ▶ Jednou za dva roky
- ▶ 2008/2009
 - ▶ **Parc de la Deule, Lille**
 - ▶ Zvláštní ocenění
 - Cristina Enea Park, San Sebastianu
- ▶ 2010/2011
 - ▶ **Landscape Machine, Carbonia**
 - ▶ Zvláštní ocenění
 - Nadace Ekopolis, Slovensko
 - Observatori del Paisatge, Katalánsko
 - Památky durhamského pobřeží, Velká Británie
- ▶ 2012/2013
 - ▶ **Preserving ecological value in the landscape of the Szprotawa river valley, Lower Silesian Association of Landscape Parks, Poland**

▶ <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016802f2998>

Úmluva o biologické rozmanitosti

- ▶ Convention on Biological Diversity
- ▶ Konference OSN o životním prostředí a rozvoji (UNCED)
- ▶ 5. června 1992 v brazilském Rio de Janeiru
- ▶ Úmluva si klade tři základní cíle
 - ▶ ochrana biologické rozmanitosti
 - ▶ chápána jako rozmanitost všech živých organismů a systémů
 - ▶ udržitelné využívání jejích složek
 - ▶ spravedlivé a rovnocenné rozdělování přínosů plynoucích z genetických zdrojů

Biodiverzita vs. stabilita krajiny

- ▶ Biologická rozmanitost
- ▶ Rozmanitost druhů živých organismů, jejich populací, společenstev planě rostoucích rostlin a volně žijících živočichů
 - ▶ Diverzita ekosystémů
 - ▶ Živočichové a rostliny
 - ▶ Diverzita druhová a genetická
 - ▶ Genetická variabilita organismů
 - x
 - ▶ Geneticky modifikované organismy

Biodiverzita v ČR

- ▶ 2 400 druhů nižších rostlin
- ▶ 2 700 druhů vyšších rostlin
- ▶ 50 000 druhů bezobratlých
- ▶ 577 druhů obratlovců

sinice a řasy	6 180 až 15 000
houby	okolo 30 000
mechorosty	zhruba 886
lišejníky	asi 1 497
vyšší rostliny	přibližně 2 700
hmyz	24 800 až 43 000
ostatní mnohobuněční bezobratlí	5 800 až 8 000
obratlovci	cca 577
Celkem	73 000 až 102 000

Tři základní systémy plošné ochrany krajiny

- ▶ ÚSES
- ▶ ZCHÚ
- ▶ Natura 2000

Koncepce územního zajištění ekologické stability krajiny

- ▶ **Kostra ekologické stability krajiny**
 - ▶ Soubor existujících relativně ekologicky stabilních segmentů krajiny, významných z hlediska biodiverzity
- ▶ **Územní systém ekologické stability**
 - ▶ Soustava existujících i navrhovaných účelně prostorově propojených segmentů krajiny
 - ▶ Územní plány, lesní hospodářské plány

ÚSES Čehovice

http://www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/heritage/landscape/prix/session2010_EN.asp

Územní systém ekologické stability

▶ Biocentrum

- ▶ Část krajiny, která svou velikostí a příhodným stavem ekologických podmínek umožňuje existenci přirozených společenstev

▶ Interakční prvky

- ▶ Malá území s přirozenými společenstvy vytvářející existenční podmínky některým druhům rostlin a živočichů

▶ Biokoridory

- ▶ Krajinná složka propojující jednotlivá biocentra, umožňující migraci jednotlivých organismů

Legislativní rámec ÚSES

- ▶ zákon č. 114/1992 Sb.
 - ▶ o ochraně přírody a krajiny
- ▶ stavební zákon
 - ▶ ÚSES jedním z limitů využití území

Evropská síť

- EECONET (European Ecological Network)

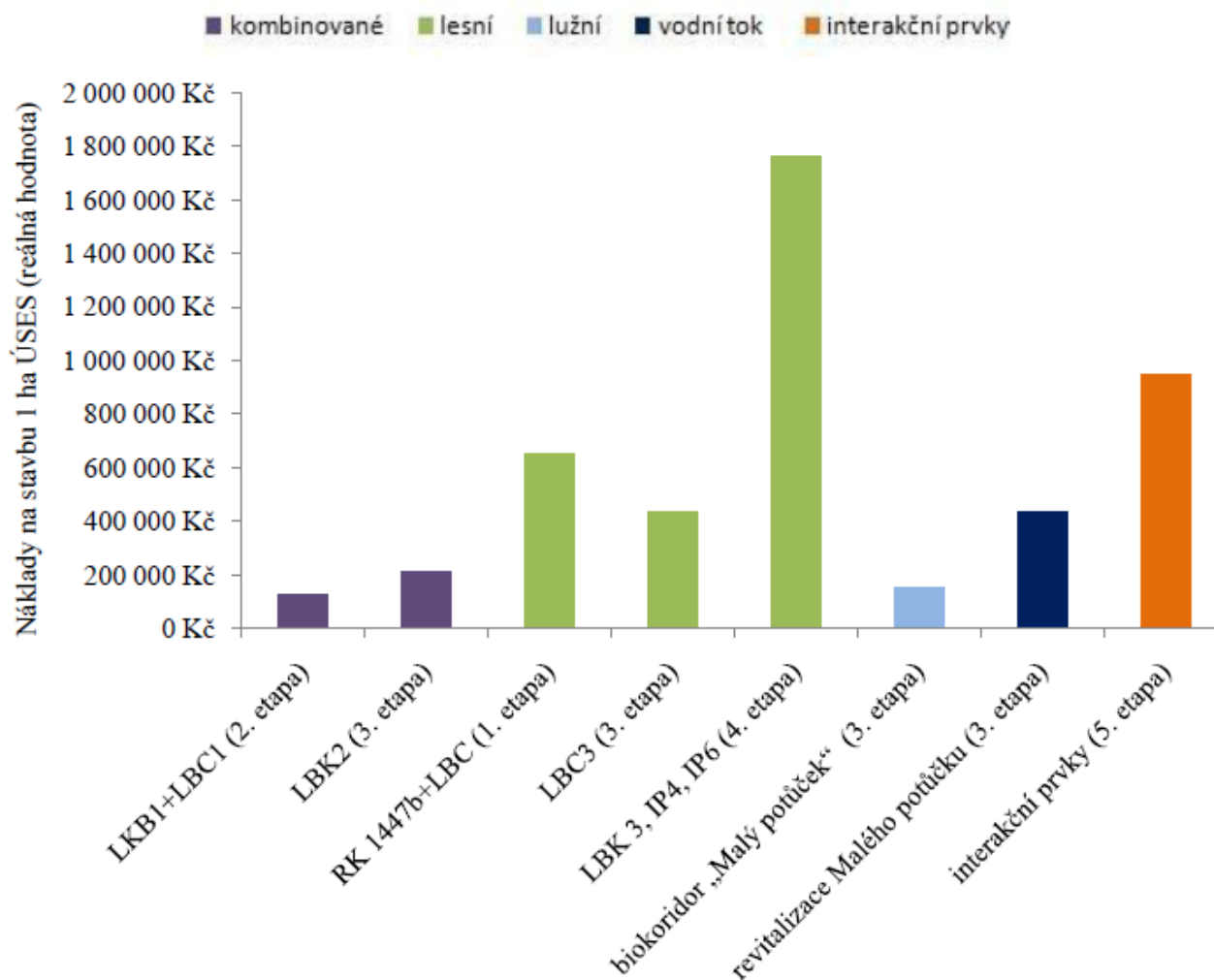

Kategorizace ÚSES (dle velikosti a významu)

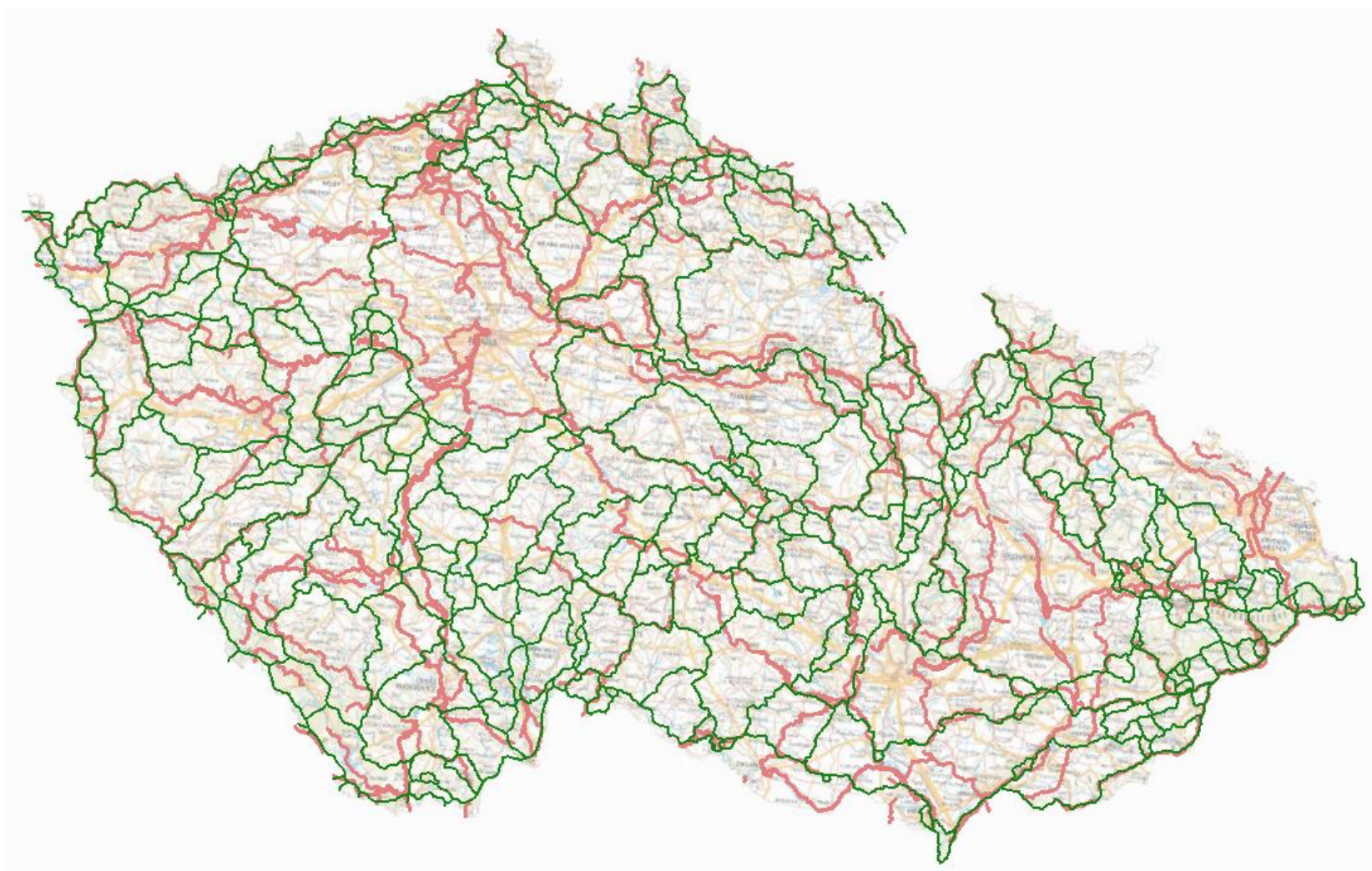
- ▶ **Místní (lokální) ÚSES**
 - ▶ 5-10 ha
- ▶ **Regionální ÚSES**
 - ▶ 10-50 ha
- ▶ **Nadregionální ÚSES**
 - ▶ alespoň 1 000 ha
- ▶ **Provinciální ÚSES**
 - ▶ větší než 10 tis. ha
 - ▶ např. údolí Dyje (NP Podyjí) a Prameny Úpy (NP Krkonoše)
- ▶ **Biosférický ÚSES**
 - ▶ větší než 10 tis. ha
 - ▶ NPR Modravské slatě (NP Šumava) a jádrového území (Kerngebiet) Bavorského národního parku

Náklady ÚSES - příklad (Bedihošť 2011)

ÚSES vs. migrační koridory

Stabilizační prvky

- ▶ Přírodní
 - ▶ Přirozené vodní toky
 - ▶ Tůňe a jezera
 - ▶ Reliéfní tvary
 - ▶ Mokřady
 - ▶ Skály
 - ▶ Sutě
 - ▶ Písečné duny
 - ▶ Strže
 - ▶ Krasové tvary
 - ▶ Lesní a lesostepní společenstva
- ▶ Antropogenní
 - ▶ Hospodářské lesy
 - ▶ Liniová dřevinná společenstva
 - ▶ Aleje
 - ▶ Stromořadí
 - ▶ Břehové porosty
 - ▶ Ochranné lesní pásy
 - ▶ Parky
 - ▶ Staré solitérní stromy
 - ▶ Louky a pastviny
 - ▶ Vysokokmenné sady
 - ▶ Lady
 - ▶ Společenstva mezí, kamenic, kamenných zídek
 - ▶ Opuštěné lomy a zemníky
 - ▶ Rybníky
 - ▶ Vodní toky
 - ▶ Zaplavené deprese

Přechodové plochy

- ▶ Stabilizační funkce
- ▶ Větší biologická rozmanitost
 - ▶ Rybniční rákosiny
 - ▶ Remízky
 - ▶ Meze
 - ▶ Vlhké nivní louky

ZCHÚ zvláště chráněná území

Kategorizace ZCHÚ ČR

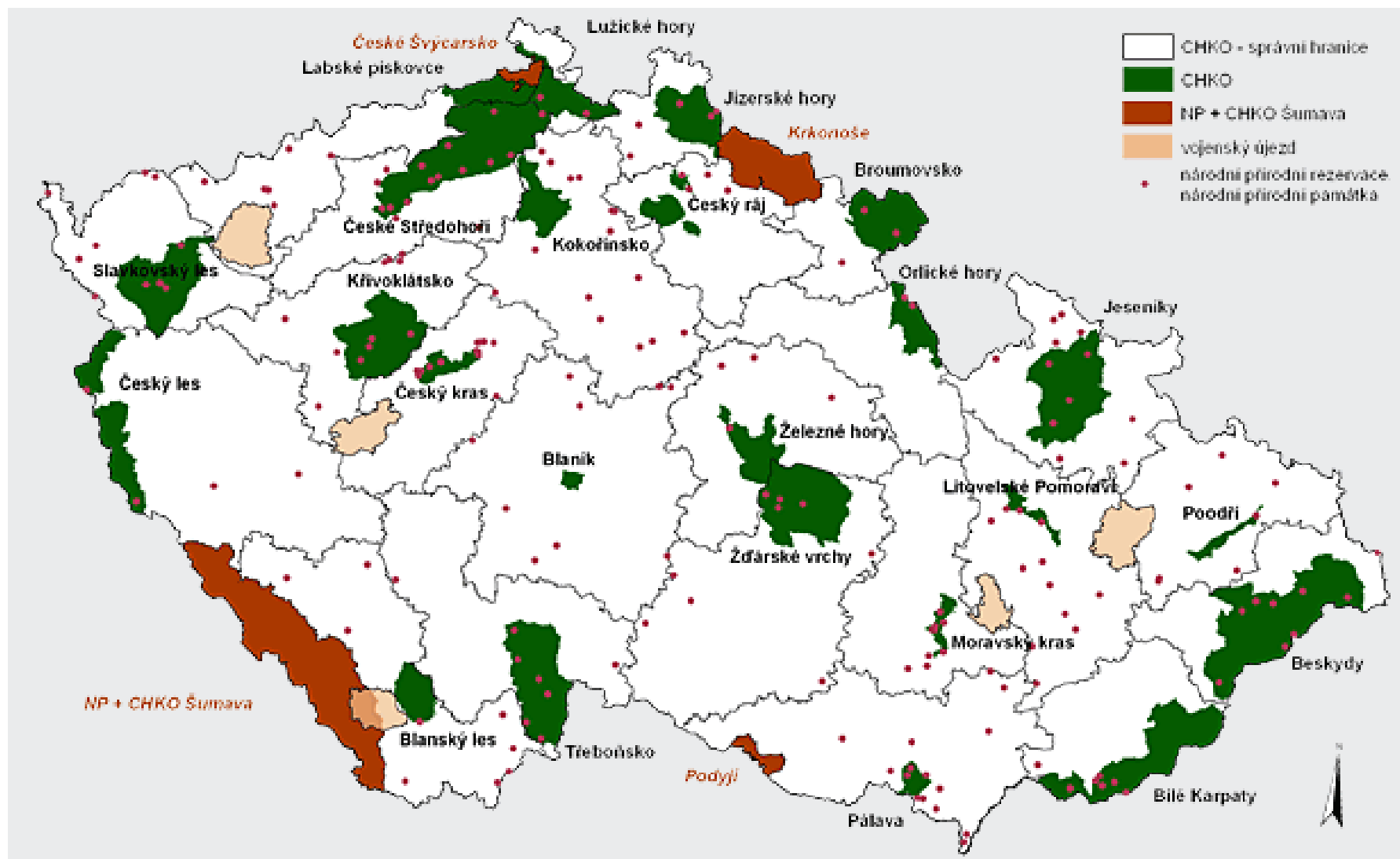
- ▶ Velkoplošná zvláště chráněná území
 - ▶ Národní parky
 - ▶ Chráněné krajinné oblasti
- ▶ Maloplošná zvláště chráněná území
 - ▶ Národní přírodní rezervace
 - ▶ Národní přírodní památky
 - ▶ Přírodní rezervace
 - ▶ Přírodní památky

- ▶ *Obecně chráněná území*
 - ▶ *Přírodní parky*
 - ▶ *Významné krajinné prvky*
 - ▶ *Památné stromy - 23 000*

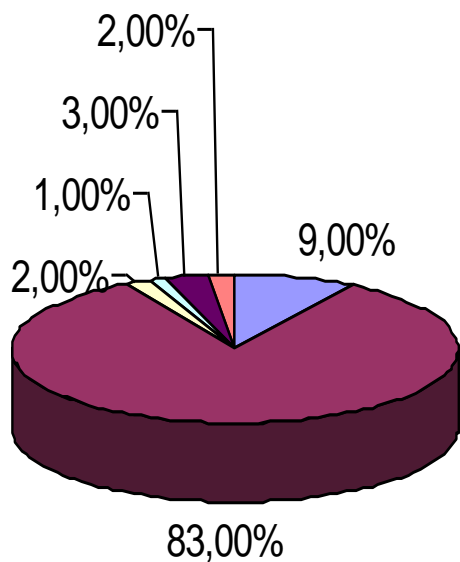

Rozložení chráněných území ČR

AOPK ČR - Územní působnost správ chráněných krajinných oblastí

Rozložení chráněných ploch v ČR

- Národní parky
- Chráněné krajinné oblasti
- Národní přírodní rezervace
- Národní přírodní památky
- Přírodní rezervace
- Přírodní památky

Národní parky	9,00%
Chráněné krajinné oblasti	83,00%
Národní přírodní rezervace	2,00%
Národní přírodní památky	1,00%
Přírodní rezervace	3,00%
Přírodní památky	2,00%

Národní parky

- ▶ Celosvětově uznávaná kategorie
 - ▶ Význam
 - Mezinárodní
 - Celostátní
- ▶ Jedinečná území s dochovanými přírodními nebo málo ovlivněnými ekosystémy
- ▶ Zóny
 - ▶ 1. zóna přísná přírodní
 - ▶ 2. zóna řízená přírodní
 - ▶ 3. zóna okrajová
- ▶ Zřizovány zákonem
 - ▶ Nařízení
 - ▶ 163/1991 Šumava
 - 69 000 ha
 - ▶ 164/1991 Podyjí
 - 6 300 ha + OP 2 900 ha
 - ▶ 165/1991 Krkonoše
 - NP 36 300 ha + OP 18 600 ha
 - ▶ Zákon
 - ▶ 161/1999 České Švýcarsko
 - 7 900 ha

Chráněné krajinné oblasti

- ▶ Národní kategorie
- ▶ Území s harmonicky utvářenou krajinou, charakteristickým reliéfem a převahou přirozených, resp. polopřirozených ekosystémů
- ▶ Zřizovány nařízením vlády

NPR a NPP

▶ NPR

- ▶ Národní i mezinárodní kategorie
- ▶ Oblast jedinečných přírodních ekosystémů vázaných na přirozený reliéf a typickou geologickou stavbu
- ▶ Zřizovány vyhláškou Ministerstva životního prostředí
 - ▶ Vyloučení aktivit majících za následek změnu dochovaných přírodních složek

▶ NPP

- ▶ Národní i mezinárodní kategorie
- ▶ Území menší rozlohy s cílem zachování určitých specifických přírodních objektů
- ▶ Zřizovány vyhláškou Ministerstva životního prostředí
 - ▶ Vyloučení aktivit majících za následek poškození nebo zničení dochovaných přírodních složek

Přírodní rezervace

- ▶ Regionální kategorie
- ▶ Obdobné ochranné podmínky jako u národní přírodní rezervace
- ▶ Obecně závazný předpis příslušného krajského úřadu

Přírodní památka

- ▶ Regionální kategorie
- ▶ Obdobné ochranné podmínky jako u národní přírodní památky
- ▶ Obecně závazný předpis příslušného krajského úřadu

Zvláště chráněná území ČR

Kategorie	Velká zvláště chráněná území		Malá zvláště chráněná území				Celkem
	Národní parky	Chráněné krajinné oblasti	Národní přírodní rezervace	Přírodní rezervace	Národní přírodní památky	Přírodní památky	
Počet	4	25	110	750	102	1183	2174
Výměra (tis. ha)	119,00	1 089,50	27,90	36,30	2,80	28,00	1 303,50
% rozlohy ČR	1,52	13,78	0,40	0,40	0,00	0,30	16,40
Lesnatost (%)	87,00	54,00	82,00	44,00	59,00	70,00	34,40

Natura 2000

- ▶ Evropská ekologická síť chráněných území
- ▶ Základní nástroj politiky EU pro cíl zastavení poklesu biodiverzity
- ▶ Směrnice
 - ▶ Č. 92/43/EHS o ochraně přirozeně žijících druhů živočichů, planě rostoucích druhů rostlin a typů přírodních stanovišť
 - ▶ Č. 79/409/EHS o ochraně volně žijících druhů ptáků
- ▶ Navrženo 41 ptačích oblastí
 - ▶ <http://www.nature.cz/natura2000-design3/hp.php>
- ▶ 1082 evropsky významných lokalit
 - ▶ Příloha I. – stanoviště předmětem ochrany
 - ▶ Příloha II. – druh předmětem ochrany

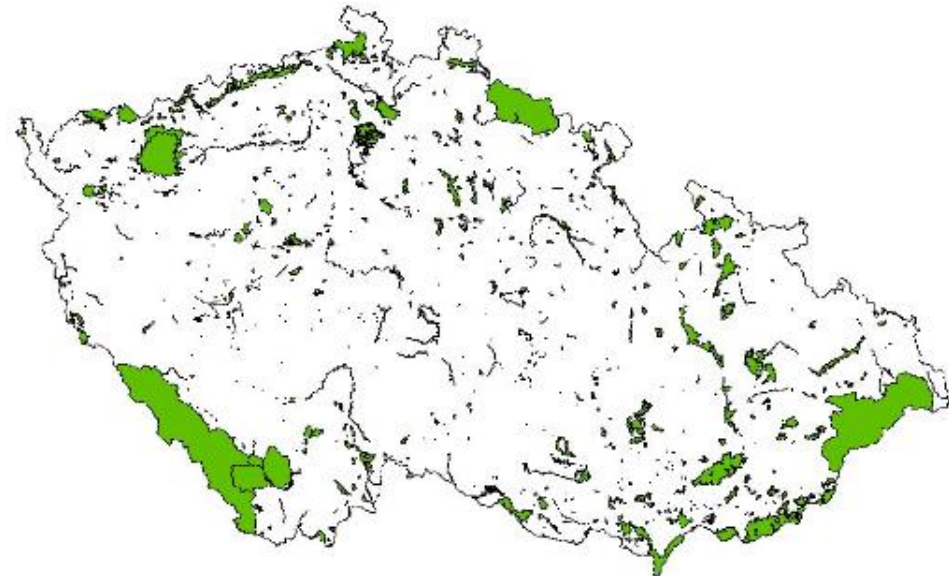
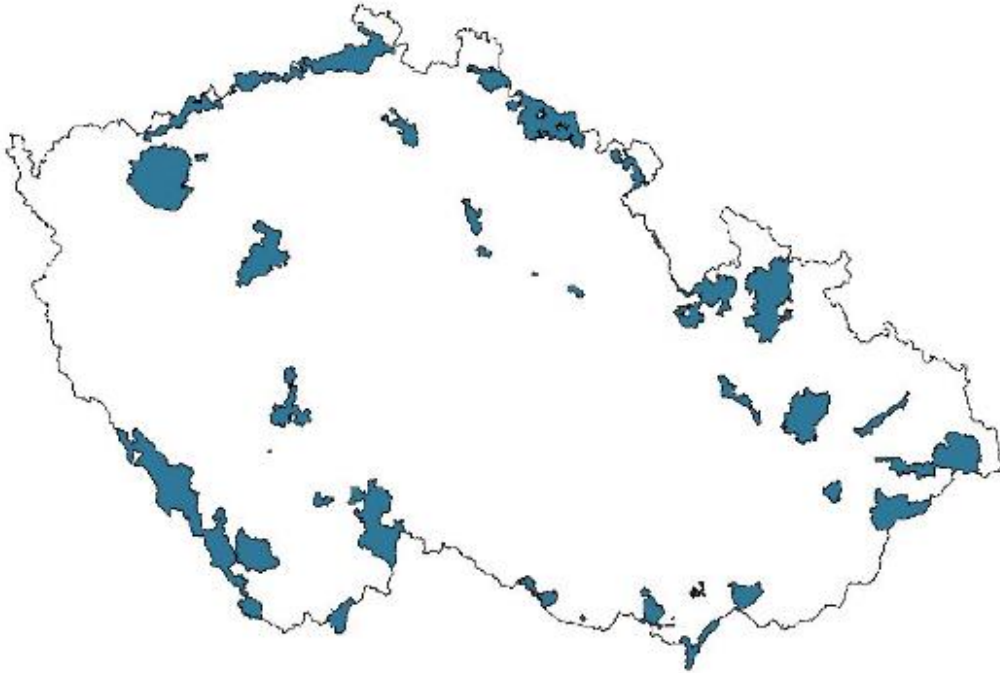

Natura 2000

- ▶ Principy
 - ▶ Jednotná vědecká kritéria
 - ▶ Závazek zachování příznivého stavu chráněných druhů či stanovišť
 - ▶ Bez určení přesných postupů a způsobů ochrany
- ▶ Cílový stav – 15 % území EU
- ▶ Členské státy – návrh lokality Natura 2000 → Evropská komise – rozhodnutí o zařazení
- ▶ Péče a ochrana není tak striktní jako u zvláště chráněných oblastí
 - ▶ Povolení hospodářských činností
 - ▶ Zemědělských
 - ▶ Lesnických
 - S pozitivním nebo neutrálním vlivem na stav populací druhů žijících v dané lokalitě

Ptačí oblasti & Evropsky významné lokality

Agroenvironmentální opatření

- ▶ PRV (20,75 mil. Kč) – OSA II. - I.3
 - ▶ A1 – ekologické zemědělství
 - ▶ A2 – integrovaná produkce (vinice, sad)
 - ▶ B – ošetřování travních porostů
 - ▶ C1 – zatravňování orné půdy
 - ▶ C2 – pěstování meziplodin (např. pohanka, hořčice, slunečnice, řepka a další)
 - ▶ C3 – biopásy (6-12 m, 50m vzdálené; pohanka, proso)

Ekologické zemědělství

▶ ČR

- ▶ 11,7 % (2014) z celkové výměry zemědělského půdního fondu
- ▶ 3 885 ekofarem = 8% (2014) zemědělských podniků

▶ EU

- ▶ průměr 4 %

▶ Největší nárůst ekologického zemědělství v ČR období 1998 až 2001

▶ MZe

▶ Organizace oprávněné Mze ke kontrole ekologických zemědělců

- ▶ Organizace soukromého sektoru
 - ▶ KEZ, o. p.s.
 - ▶ ABCERT GmbH
 - ▶ Biokont CZ, s.r.o.
 - ▶ BUREAU VERITAS CZECH REPUBLIC, spol. s r.o.
- ▶ Organizace veřejného sektoru
 - ▶ Ústřední kontrolní a zkušební ústav zemědělský (ÚKZÚZ)

Legislativní rámec, programové dokumenty

- ▶ Legislativní rámec
- ▶ Zákon 242/2000 Sb. o ekologickém zemědělství
 - ▶ Podmínky výroby biopotravin
 - ▶ Osvědčování původu bioproduktů
 - ▶ Značení bioproduktů
- ▶ Nařízení Rady č. 2092/91 z roku 2004 o ekologickém zemědělství
- ▶ Programové dokumenty
- ▶ Akční plán ČR pro rozvoj ekologického zemědělství
 - ▶ 2016 - 2020
 - ▶ 2011 - 2015
 - ▶ A Východiska
 - ▶ B Současný stav
 - ▶ C Hlavní cíle
- ▶ Strategie udržitelného rozvoje ČR
 - ▶ Rámec programů udržitelné spotřeby a výroby
 - ▶ Program ekologické zemědělství a biopotraviny

http://eagri.cz/public/web/file/434549/Roc_enka_EZ_2014_net.pdf

Principy -> dotace

- ▶ Šetrné způsoby likvidace plevelů, škůdců a chorob
 - ▶ Zákaz použití syntetických pesticidů a hnojiv
 - ▶ Podmínky chovných zvířat
 - ▶ Harmonický agroekosystém
 - ▶ Biologická diverzita
 - ▶ Obnovitelné zdroje energie
 - ▶ Recyklace surovin
- ▶ 155 EUR/ha při hospodaření na orné půdě, s výjimkou pěstování zeleniny nebo speciálních bylin
 - ▶ 89 EUR/ha při hospodaření na travních porostech pro 100% ekologického zemědělce (bez souběhu s konvenčním zemědělstvím), 71 EUR/ha pro zemědělce se souběhem
 - ▶ 849 EUR/ha při obhospodařování vinic, ovocných sadů nebo chmelnic
 - ▶ 564 EUR/ha při pěstování zeleniny nebo speciálních bylin na orné půdě

Výroba biopotravin

- ▶ Látky nepocházející z bioproduktů maximálně 5 % složení
 - ▶ Pouze přírodní původ
 - ▶ Nelze využít chemické látky
- ▶ Zákaz geneticky modifikovaných organismů

LFA

▶ **Less Favoured Areas**

▶ **méně příznivé oblasti**

▶ **Horské LFA (15,4 % ZP) – A x B (celistvost)**

▶ HA ... > 600 m n.m

▶ HB ... 500-600 m n.m. se sklonem > 7° na > 50% území

▶ **Ostatní LFA (28,8 % ZP) – A x B (celistvost, 34-38 b.)**

▶ výnosnost území je < 34 bodů (průměr ČR je 42 bodů)

▶ OA ... podíl pracovníků v zemědělství, rybářství a lesnictví ≥ 8 %

▶ OB ... Hustota obyvatel < 75 ob./km²

▶ **Specifické LFA (6,6 % ZP)**

▶ výnosnost území 34-38 bodů se sklonem > 7° na > 50%

▶ území + specifické nevýhody těchto území

▶ <http://eagri.cz/public/app/lpisext/lpis/verejny/>

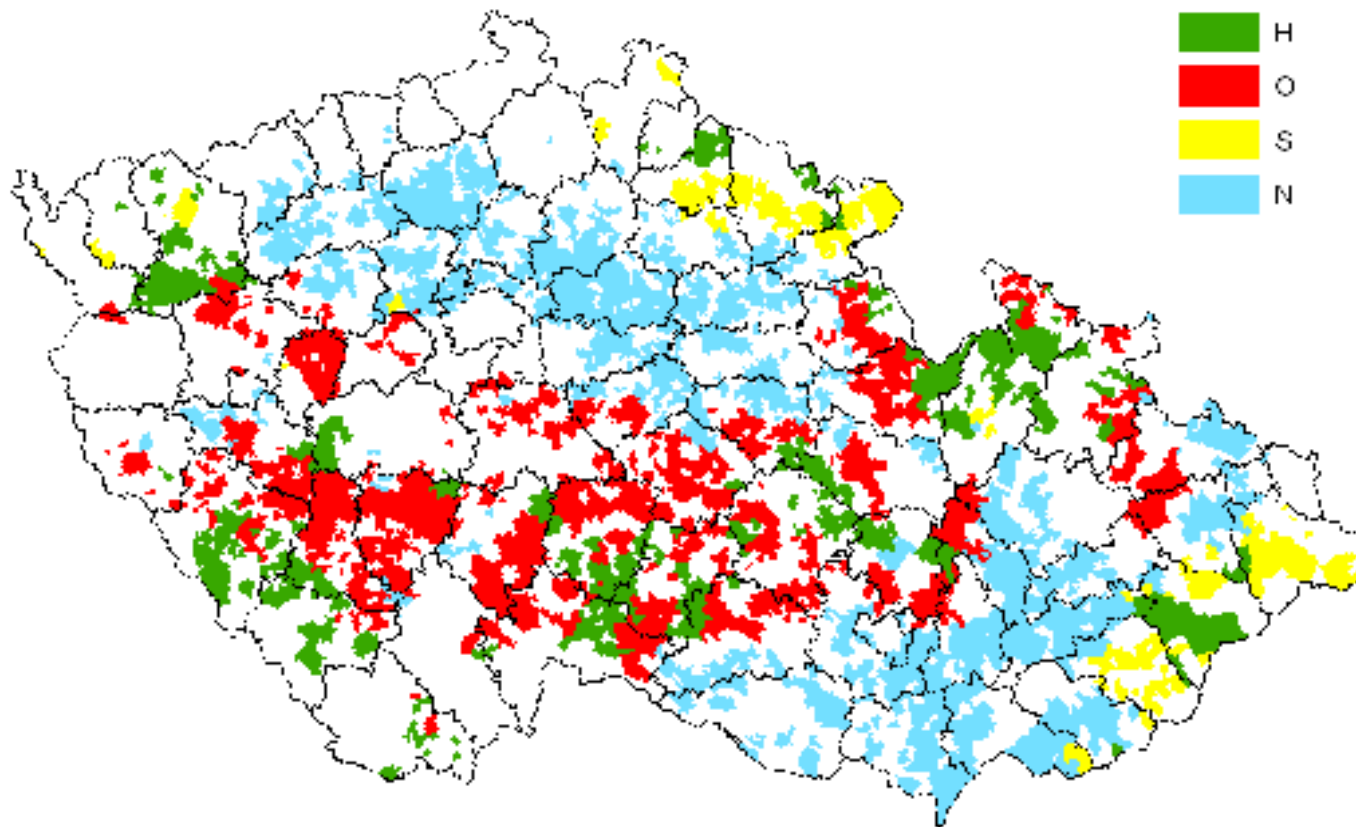

LFA

	Výměra celkem	Podíl na ZPF
Oblasti	tis. ha	%
LFA Horské	657,4	15,40
LFA Ostatní	1 225,1	28,80
LFA Specifické	282,4	6,60
LFA Celkem	2 164,9	50,80
Nezařazeno	2 094,6	49,20
Celkem ČR	4 259,5	100,00

Rozložení LFA

Platby pro trvalé travní porosty

- ▶ horské oblasti typu HA 157 EUR
 - ▶ horské oblasti typu HB 134 EUR
 - ▶ ostatní méně příznivé oblasti typu OA 117 EUR
 - ▶ ostatní méně příznivé oblasti typu OB 94 EUR
 - ▶ oblasti se specifickými omezeními typu S 114 EUR
-
- ▶ minimální výměra zemědělské půdy s kulturou travní porost - 1 ha travních porostů

